

suhteessa eri asioita olisi käsiteltävä. Oppimateriaalien laatijoille ja opettajille jää harkinnanvaraa, ja se on kurssien kehityksen kannalta hyväksi. Tilanne näkyy tarkasteltavana olevissa äidinkielen oppikirjoissa Kielentaito (KT), Matka kieleen (MK), Oma kieli (OK) ja Toisin sanoen (TS) sisältöjen erilaisina painotuksina.

Tarkastelen painotuseroja sivumäärien perusteella. Seuraavien taulukkojen laskelmat on tehty oppilastöinä Oulun yliopistossa pitämäni oppimateriaalikirssin yhteydessä. Laskelmissa saattaa olla epäjohtomukaisuuksia ja epätarkkuuksia, mutta karkeasti ne lienevät vertailukelpoisia. Kaikki luvut ilmaisevat prosentteja. Huomautettakoon vielä, että uudistetut laitokset eivät olleet tätä analyysiä tehtäessä käytettävissä.

Kielentuntemuksen ja neljän eri taidon erottelu on hankalaa. Taulukossa on tästä syystä myös kahden eri taidon yhteisisältöjä. Muut vähäisemmät kombinaatiot on jätetty pois. Ne oppimateriaalien jaksot, jotka tässä on luokiteltu kielen taitojen puolelle, voivat sisältää myös kielentuntemukseen luettavaa ainesta, ja päinvastoin myös kielentuntemuksen jaksoihin saattaa sisältyä kielen taitojen harjoittelutehtäviä. Kuunteleminen, puhuminen, lukeminen ja kirjoittaminen koskevat vain tekstikokonaisuuksia, eivät lausetta eivätkä sitä pienempiä yksiköitä, jotka kuuluvat kielentuntemukseen. Lukeminen sisältää kirjallisuuden opetuksen ja kaikenlaisten tekstien käsittelyn.

Kielentuntemus vie oppikirjojen sivumääristä keskimäärin puolet. Eniten sitä käsittelee Toisin sanoen ja vähiten Kielentaito. Lukemisen osuus on hyvin tasaisesti noin neljännes. Lukemista ja kirjoittamista on eniten (47 %) Kielentaito-kirjassa ja vähiten (34 %) Toisin sanoen -kirjassa. Suullisen kielenkäytön osuudessa on ensimmäisenä Kielentaito (puhuminen ja kuunteleminen yhteensä 15 %), kuten kirjallisessakin kielenkäytössä, ja toisena on Oma kieli (11 %). Puoleen tästä jäävät Matka kieleen ja Toisin sanoen. Yhteensä on suullista kielenkäyttöä kaikissa oppikirjoissa keskimäärin 10 % ja kirjallista kielenkäyttöä

Oppisisältöjen osuudet peruskoulun äidinkielen oppikirjoissa

Peruskoulun opetussuunnitelmat määrittelevät sen, mitä opetetaan. Ne eivät kuitenkaan anna täsmällistä ohjetta siitä, missä

TAULUKKO 1. Opetuksen lohkojen painotus

	KT	MK	OK	TS	Yht.
Kielentuntemus	36	50	46	59	47
Lukeminen	24	24	24	22	23
Lukeminen ja kirjoittaminen	21	8	2	7	10
Kirjoittaminen	2	10	16	5	9
Puhuminen	5	2	8	5	5
Puhuminen ja kuunteleminen	10	3	1		4
Puhuminen ja kirjoittaminen	2	3	1		1
Kuunteleminen			2	1	1
Kuunteleminen ja lukeminen				1	
	100	100	100	100	100

noin 42 %.

Peruskoulun ala-asteella (jonka oppikirjoista 3. luokalta lähtien tehtiin myös vastaava analyysi) suhteet ovat toiset: eniten tilaa vie kirjoittaminen (johon kuuluu myös lauseiden ja sanojen kirjoittaminen), ja sitä seuraavat lukeminen ja kielen-

tuntemus. Koko peruskoulussa 3. luokalta lähtien kielen taitojen painotus noudattaa kaikkien kirjojen keskiarvon perusteella taitojen omaksumisjärjestystä siten, että eniten annetaan tilaa kirjoittamiselle, toiseksi eniten lukemiselle, seuraavaksi puhumiselle ja vähiten kuuntelemiselle.

TAULUKKO 2. Kielen tasojen painotus

	KT	MK	OK	TS	Yht.
Teksti	68	43	63	40	55
Lause	8	20	17	24	17
Sana	10	22	6	18	13
Morfeemi	12	9	11	11	11
Äänne ja kirjain	2	6	3	7	4
	100	100	100	100	100

Taulukosta 2 näkyy, että tekstitason käsittely vie materiaalista hieman yli puolet. Se, että se edustuu pienimpänä Toisin sanoen -kirjassa ja laajimpana Kielentaito-kirjassa, käy yksiin lukemisen ja kirjoittamisen vastaavien osuuksien kanssa. Tekstitasoon on tässä laskettu myös tilanteen, kuvan, viestinnän ja tyylin käsittely.

Lausetason käsittelyn laajuudessa on suuri vaihtelu Kielentaidon 8 %:sta Toisin sanoen -kirjan 24 %:iin. Lauseenjäseniä tarkastellaan ylivoimaisesti eniten Oma kieli -kirjassa, kaksinkertaisesti muihin syntaksin seikkoihin verraten. Lauseenjäsenet ovat suurin syntaktinen asiakokonai-

suus myös Kielentaito- ja Toisin sanoen -sarjassa. Matka kieleen painottaa eniten välimerkkejä, jotka on tässä laskettu tasoon lause. Toiseksi eniten vievät yleensä tilaa lausetyypit ja virke, Kielentaidossa sen sijaan lauseenvastikkeet, jotka muissa kirjoissa ovat järjestyksessä kolmantena tai neljäntenä. Sanajärjestysasioita käsitellään vähiten. Eri asioihin käytetyt keskiarvoiset sivumäärät ovat seuraavat: lauseenjäsenet 36 sivua, lausetyypit ja virke 17 sivua, välimerkit 12 sivua, lauseenvastikkeet 8 sivua, sanajärjestys 2 sivua.

Sanatason asioita painottaa eniten Matka kieleen (22 %) ja vähiten Oma kieli

Äidinkielen opetus

(6 %). Kielentaito ja Matka kieleen antavat eniten tilaa sanaluokille, Oma kieli ja Toisin sanoen sanasemantiikalle. Sanaluokat ovat keskiarvoisesti laajin asiakokonaisuus (keskimäärin 21 sivua). Selvimmin tästä poikkeaa Oma kieli, jossa sanaluokat ovat vähäisimpiä sanatason asioita (lyhenteiden veroisesti parin sivun verran). Sanasemantiikka on yhteensä toisella sijalla (keskimäärin 15 sivua). Sitä ei esiinny kuitenkaan Kielentaidossa lainkaan. Seuraavina ovat tasaveroisesti yhdys-sanat ja vierasperäiset sanat (keskimäärin 11 sivua kumpaakin). Kielentaito ja Toisin sanoen painottavat enemmän vierasperäisiä sanoja, Matka kieleen yhdyssanoja. Lyhenteille uhrataan tilaa yleensä vajaat puolet edellisen ryhmän sivumäärästä (keskimäärin 4,5 sivua). Pienin tässä mainittava erillinen alakokonaisuus on kielikuvat, jolle jää keskimäärin vajaat kaksi sivua.

Morfeemeja käsitellään melko tasaisesti 11 %:n verran. Sijapäätteet on kaikissa kirjoissa laajin asiakokonaisuus (keskimäärin 14 sivua), toisena tulevat nominaalimuodot (keskim. 11 sivua) ja kolmantena modus (keskim. 9 sivua). Muiden sisältöjen keskimääräiset laajuudet ovat seuraavat: persoona 5 sivua, tempus 4 sivua, komparaatio 3 sivua, vartalo 2 sivua, johtimet 1,5 sivua, numerus 1,5 sivua, kielto 1 sivu, possessiivisuffiksi 0,5 sivua. Morfologian oppisisällöt ovat niin vakiintuneita, että mikään oppikirjasarja ei poikkeaa mainittavasti tästä keskiarvolinjasta.

Äänne- ja kirjaintason asioista saavat kaikissa kirjoissa ylivoimaisesti suurimman painon oikeinkirjoitus ja ääntäminen (keskimäärin 13 sivua). Äänneiden luokittelua ja astevaihtelua tarkastellaan keskimäärin 2 sivun verran kumpaakin. Kielentaito ja Matka kieleen käsittelevät lisäksi lyhyesti tavua ja Oma kieli ja Toisin sanoen rytmiä ja sointuisuutta.

Kuten taulukosta nähdään, kielen tasot saavat keskimäärin kielen yksiköiden suurusjärjestyksen mukaiset osuudet. Kielentaito-sarjassa lause, sana ja morfeemi ovat päinvastaisessa järjestyksessä. Matka kieleen sisältää enemmän sanatason kuin lausetason asiaa ja Oma kieli enem-

män morfeemitason kuin sanatason asiaa. Toisin sanoen -kirja noudattaa keskimääräistä painotusjärjestystä.

Pauli Saukkonen